

BOGANMELDELSER

Madeleine Löfmarck: Straffansvar. Kompendium över straffrättens allmänna del utarbetat som ett led i framställningen av en ny lärobok för grundkursen i straffrätt. Stockholm 1985. Stiftelsen Juristförlaget vid Stockholms Universitet. 106 s.

Författaren slår fast verkets karaktär redan i underrubriken. Fråga är om ett kompendium som dock utgetts och utarbetats med siktet inställt på en ny lärobok. Beteckningen »kompendium« skall således upplysa läsaren om att förf. avsett att presentera ett sammandrag av straffrättens allmänna läror.

I Finland skulle Löfmarcks kompendium tas emot med tacksamhet. Jämfört med sitt östra grannland har emellertid Sverige det väl beställt med straffrättsdogmatiska framställningar; det finns rätt stort utval av mer eller mindre traditionella introduktioner och läroböcker. Därtill kommer den mycket använda brottsbalkskommentaren. Löfmarck meddelar i förordet att hennes kompendium ersätter Ivar Agges och Hans Thornstedts lärobok »Straffrättens allmänna del«, som utkommit med en fjärde upplaga 1984. Vid en jämförelse mellan sistnämnda bok och Löfmarcks »Straffansvar« vill jag hävda att den nya läroboken inte innebär någon nämnvärd förnyelse.

Först helt kort om bokens struktur. Den består av 6 avsnitt: en inledning och fem kapitel. I inledningen tas vissa allmänna begrepp som »straffrätt«, »kriminalvetenskap« och »straffrättsteori« upp. Det första som kapitel betecknade avsnittet behandlar straffrättens metanormer. Intresset riktas främst mot den straffrättsliga legalitetsprincipen och rättsskälteorin. Om man vill kan de fyra återstående kapitlen sägas redogöra för det sk »brottsbegreppet«. I det andra kapitlet berörs frågan om vad som skall avses med begreppet »brott«. Ytterligare tas brottets objektiva och subjektiva sida samt täckningsprincipen upp till behandling. Allmänna objektiva ansvarsfrihetsgrunder gås sedan igenom i det fjärde kapitlet. Därefter följer en redogörelse för osjälvständiga brottsformer. Kompendiet avslutas med några sidor om internationell straffrätt.

Verkets adressater, studenterna, torde hälsa dess ankomst med tillfredsställelse. Jag antar att denna grupp fäster sig vid bokens flytande och lättlästa språkdräkt, vid dess »mänskliga« sidantal, vid det rikliga bruket av rutor och andra uppställningar som hjälpmedel för inlärningen samt vid det stora antalet refererade rättsfall. Löfmarcks strävan syns även vara att göra straffrätten begriplig för studenterna: »Framställningen utgör ett försök att presentera regelsystemet i straffrättens allmänna del på ett sätt som ger studenterna en förståelse av straffansvarets systematiska uppbyggnad och en förmåga att lösa straffrättsliga problem« (5).

Mitt eget intryck av boken måste dock sammanfattas i ordet »överförenkling«. Löfmarck har mao drabbats av den juridiska författarens yrkessjukdom (se Carl Jacob Arnholm SvJT 1952 s. 510). De svenska studenterna skulle nog inte fara illa av mera text och ett avsevärt större mått av problematisering och detta fastän till kursfordringarna även hör brottsbalkskommentaren.

Förutom en för långt driven förenkling tycker jag boken präglas av viss tidsnöd. Det klaraste beviset på detta utgör två i och för sig bagatellartade fel, men som säkert kunnat elimineras om mera tid offrats på genomarbetning och kontroll. På sid 9 säger förf. att man i Förbundsrepubliken Tyskland känner en indelning av brotten »i Verbrechen (svårast), Vergehen och Übertretung (lindrigast)«. Denna tredelning avskaffades dock i

samband med den västtyska strafflagsreformen 1969/1975, varvid »Übertretung« förvandlades till »Ordnungswidrigkeit« och »Vergchen«. (se § 12 StGB).

Den andra av mig upptäckta felaktigheten gäller det engelska rättssystemet. Vid behandlingen av ett känt fall av aktiv dödshjälp hävdar Löfmarck att självmord skulle vara straffbart i England (72). Även här har en lagändring gjorts och närmare bestämt genom »Suicide Act« 1961 (se t.ex. Smith & Hogan: Criminal Law: Cases and Materials 1980 s. 664).

Jag tolkar även Löfmarcks handhavande av notapparat och litteraturförteckning som ett resultat av sammanträffandet mellan tidsbrist och strävan efter enkelhet. Även fastän fråga enbart är om ett kompendium bör förteckning över de viktigaste i arbetet använda källorna ingå. En notapparat finns men den är tyvärr rätt bristfällig.

Märkligt är att Nils Jareborgs namn helt saknas. Detta förfaringsätt kan knappast rättfärdigas med det faktum att Jareborgs texter inte hör till de mest lättsmälta, varken för studenter eller forskare. Löfmarck har dock inte helt glömt bort sin kollega i Uppsala. På sid 21 citeras Per-Edwin Wallén. Det återgivna uttalandet ingår i en recension av Jareborgs lärobok »Brotten I« i SvJT 1985. Fastän Jareborg inte direkt hänvisas till torde hans verk ändå ha tjänat som en inspirationskälla.

Löfmarck kunde även vid diskussionen på sid 25 rörande brottsbegreppet omformat följande sats så att denne »någon« identifierats som Ivar Strahl: »men brott och straff är två begrepp som får sin betydelse av varandra, de är 'relationsbegrepp' (precis som moster och systerson, har någon påpekat!)«. (Se Strahl »Allmän straffrätt i vad angår brotten« 1976 s. 12).

Vad ännu angår notapparaten kan jag inte låta bli att påpeka Löfmarcks behandling av två av straffrättens klassiker, nämligen Montesquieu och Cesare Beccaria. Den förstnämnda sägs kort och gott vara »han med 'maktodelningsläran'« och Beccaria »kan man kanske komma ihåg med ett citat« (13). Olyckligtvis väljer Löfmarck ett citat av Beccaria som lätt ger läsaren det intrycket att Beccaria skulle vad gäller tolkningen ha företrätt andra åsikter än Montesquieu. I citatet anför Beccaria det farliga i att rådfråga lagarnas anda och den minnesgoda studenten vet säkert att Montesquieus huvudverk bär rubriken »De l'esprit des lois«. De facto följde Beccaria i sin tolkningslära de spår som Montesquieu redan trampat upp (Angående detta, se t.ex. Wilfried Küper: Die Richteridee der Strafprozessordnung und ihre geschichtlichen Grundlagen 1967 s. 44 ff.).

Det bör i ärlighetens namn tillstås att det ingalunda är någon lätt uppgift att få till stånd en väl avvägd notapparat, särskilt om målet är sammanfattning och begränsat sidantal. Wallén kritiserar även Jareborg i ovan anförda recension med anledning av att den sistnämnda helt utelämnat litteraturhänvisningar i den löpande texten. (Wallén SvJT 1985 s. 315 f).

De faror som alltid är förknippade med strävan efter förenkling kommer speciellt tydligt fram vid behandlingen av brottsbegreppet. Förf. utgår från frågan »Vad är ett brott« (25). I sitt svar strävar Löfmarck att komma längre än BrB:s utsaga om att brott är sådant som kan ge böter eller fängelse som påföljd. Hörnstenen för en dylik förståelse bildar beaktandet av två betydelser hos begreppet »brott«. Endera avser man »en brottstyp i lagen« eller »en konkret gärning, för vilken någon står åtalad eller har dömts«. (25) Brotstypen utgörs av »en samling rekvisit med därtill knuten straffangivelse« och

rekvisiten »anger de förutsättningar som skall föreligga för att en gärning skall utgöra ett (konkret) sådant brott«. Löfmarck definierar således begreppet »brottsrekvisit« som »förutsättningar för straffansvar«. Ett konkret brott blir en gärning som kan medföra straffansvar och så är fallet när gärningen »stämmer in« på brottsrekvisiten, och ingen ansvarsfrihetsgrund föreligger.

Därefter följer en redogörelse för innehållet i brottsrekvisiten och ansvarsfrihetsgrunderna utgående från en viss systematik (tankemodell). Författaren indelar rekvisiten i objektiva och subjektiva. De objektiva gäller »objektiva förhållanden« och de subjektiva »psykiska förhållanden«. Medan de subjektiva rekvisiten enligt förf. enbart utgörs av uppsåt och oaktsamhet kan de objektiva vara av olika slag; en acceptabel indelning av de objektiva rekvisiten utgörs av grupperna »gärningsmoment«, »handlingsrekvisit« och »effektrekvisit«. Bakom dessa rubriker döljer sig ställningstaganden till straffrättsdogmatikens klassiska frågor. Det torde räcka med att konstatera att Löfmarck omfattar uppdelningen av brottstyperna i effektbrott och handlingsbrott (beteendebrott), bedömer underlåtenhetens straffbarhet utgående från rättspliktläran samt anser att straffansvarets rimliga avgränsning fås till stånd med hjälp av läran om adekvat kausalitet.

De två första stegen för den som har att ta ställning till om ett konkret mänskligt beteende utgör ett brott blir i Löfmarcks tankemodell följande: Först prövas om gärningen uppfyller de objektiva rekvisiten. Som andra steg tas ställning till de subjektiva rekvisiten, varvid det centrala blir att undersöka om uppsåt resp. oaktsamhet täcker de objektiva rekvisiten. Uppfyller den konkreta gärningen dessa två förutsättningar måste man ta ett steg till och konstatera frånvaron av allmänna objektiva ansvarsfrihetsgrunder. Löfmarck kallar dem allmänna eftersom de gäller mer än en brottstyp. Beteckningen »objektiv« används igen »därför att de har en objektiv utformning precis som vanliga brottsrekvisit«. Trots denna »objektivitet« har dessa grunder även en subjektiv sida; ansvar utesluts även när någon trots att en dylik grund förelegat. (68) Förf. indelar grunderna i två grupper utgående från intressekollision och avsaknanden av skyddsvärt intresse, samt behandlar främst samtycke och nödvärn.

Detta brottsbegrepp kompletterar Löfmarck sedan med genomgång av reglerna för osjälvständiga brottsformer samt straffrättens nationella begränsning.

Mina betänkligheter gäller inte så mycket Löfmarcks systematisering och tolkning. Visserligen är jag i många frågor av annan åsikt än författaren. Främst gäller detta systematiseringen av de olika rekvisiten och det tillhörande språkbruket. Det som däremot för mig är direkt oacceptabelt är graden av nödvändighet som Löfmarck ger sin tankemodell. Om rekvisiten sägs att de »kan vara av två slag; objektiva och subjektiva« (26). Beträffande de olika momenten i bedömningen av om en gärning utgör ett brott används uttrycken »skall tillgå« och åklagare, domare och studenter »bör följa den där angivna 'gången'«. Vilka föreställningar erhåller manne studenten vid läsning av dessa rader? Inser han eller hon att varje systematisering utgår från strävan att erbjuda en tankemodell som möjligast snabbt och säkert för fram till ett materiellt och formellt riktigt slutresultat. Eller tror studenten att den löfmarckska modellen är den enda riktiga vägen till målet? Jag är rädd för att många tror det senare. Enda botemedlet erbjuder här en högre grad av problematisering. Varje bok har ett öde. Det blir spännande att se hur Löfmarck i fortsättningen med nyupplagor formar detta öde.

Dan Frände, Helsingfors Universitet

Phil Scarton: The State of the Police – is Law and Order out of Control? (Pluto Press, London, 1985) (£ 4.95, paperback, 184 p.).

Denne lille, »handy« bog er propfuld af vigtig information om de seneste års udvikling i britiske politis organisation og metoder, skrevet af en af de mange kritiske, engelske kriminologer med solid støtte i facts og en spændende analyse. Den bør ses i sammenhæng med den »nye bølge« af litteratur, der er kommet fra den kritiske kriminologi i de senere år med focus på UK's »sociale problemer« og herpå baseret optrapning af de repressive statsapparater. Der henvises således til »Policing the Miners' Strike« (Fine & Millar anmeldes særskilt her i bladet) og »Striking Back« (WCCPL&NUM, der dækker over et samarbejde mellem forskere og National Union of Mine Workers) – begge bøger, der fokuserer på det overvældende og brutale respons på minestrejkerne i 1984-85, især i Wales.

Tidligere relevante værker fra denne gruppe er Stanleys Cohen's »Folk Devils and Moral Panics – the Creation of the Mods and Rockers« (1972) og »Policing the Crisis – Mugging, the State, and Law and Order« (Stuart Hall et al., 1978).

Scratons bog går tilbage i engelsk politis historie og sætter store spørgsmålstejn både ved ideologien om »the best police in the world« og om »policing by consent«. Den gør det ved at påvise politiets indsats både før og nu overfor kollektive aktioner og protester og overfor kriminalitet og uro i arbejderklassens kvarterer – i særlig grad i forbindelse med de senere års raceprægede konflikter. I stedet for politiets egen påstand om »policing by consent« sætter Scraton sin om »a grudging acceptance« af politiets tilstedeværelse. Men denne »acceptance« er i de senere år gået over i åben konflikt, især i forhold til indvandrergrupperinger, med Brixton og Toxteth som de mest markante eksempler.

Scraton gør op med Scarman's tolkning af konflikten mellem politi og indvandrere som udtryk for enkelte politiofficerers enkeltstående racisme og magtmisbrug. I stedet fremlægger han stærke indikationer for, at der er tale om institutionaliseret racisme, der hænger sammen med en – traditionel – stereotypisering af de undertrykte klasser i det engelske konservative samfund som farlige og voldelige – med historisk reference til tidligere tiders stereotypisering af irlændere og indbyggere i Liverpool som særligt voldelige.

Scraton er særlig optaget af problemerne omkring »police account ability«, dvs. ansvarlighed i forhold til demokratisk repræsentation fra lokalsamfundet. Han gør bittert og effektivt op med Cranfield-ideologien og ledende engelske politifolks fremhævelse af »community policing« som modstykke til brutal eller i hvert fald hårdhændet rets- og ordenshåndhævelse. De er ikke alternativer, men supplerer hinanden, og community policing ses i realiteten som en blanding af PR-arbejde og institutionalisering af informationssøgning, angiveri og spionage i lokalsamfundene.

De engelske lokale »Police Committees«, der nærmest svarer til de danske lokalnævn, men tillige har bevillingskompetence (og -ansvar) i forhold til de lokale politistyrker, er unddraget reel politisk indflydelse i forhold til policy-afgørelser om prioritering af politiarbejdet og anvendelsen af magt. Det er hans hovedtese, at de enkelte »Chief Constables« – politimestrene – er udenfor demokratisk kontrol – de »ejer« retshåndhævelsen. Chief Constables afviser forsegene på kontrol med henvisning til, at dette ville være

utidig politisk indblanding, og de afviser med samme begrundelse kontrol fra Parlamentet, men er i realiteten undergivet politisk styring fra den konservative regering.

Specielt omkring minerarbejderstrejken er den lokale selvbestemmelse og Police Committee's indflydelse tilsidesat til fordel for en reel central (national) styring – men de lokale politikomiteer må blot betale regningerne for de exorbitante politiindsatser, også udenfor deres egen kreds.

Endelig gør Scraton op med John Lea og Jock Young's såkaldte (»New«) »Left Realism«, der går ind for at styrke det lokale samarbejde i forbrydelsesbekæmpelsen i arbejderklassens interesse, modsat venstrefløjens øvrige markant politikritiske linje. Dette opgør – der startede på Cardiff-kongressen i »European Group for the Study of Deviance and Social Control« i 1984 – fortjener en særskilt behandling ved anden lejlighed. Scraton påpeger denne »nye realisme« manglende realisme i relation til politiets rolle i samfundet. Med støtte i en række rapporter og udtalelser omkring politikomiteerne og emnet »police accountability« når han – med Margaret Simey – til den konklusion, at det engelske politi idag er hinsides demokratisk kontrol, men arbejder brutalt og fordomsfuldt til støtte for Thatcher-regeringens nedskærings- og kontrolpolitik. Med Simey forudsiger han yderligere øgning i det repressive apparat og i brugen af kombinationen af ukontrolleret voldsanvendelse – herunder en række »deaths in custody«, som han også har forsket i – med infiltrations- og retshåndhævelseselementer, der er en politistat værdig.

I en situation, hvor engelske og kontinentale politiudviklinger og -ideologier har en klart afsmittende effekt på andre europæiske lande – herunder Danmark (se f.eks. anmelderens artikel om politiets rolle i relation til arbejdskonflikter i Scandinavian Studies in Criminology, Vol. VII, og i Flemming Mikkelsens »Protest og oprør – kollektive aktioner i Danmark, 1700-1985« (Århus, 1986)) er Scratons bog et vigtigt memento for debatten om den folkelige indflydelse på og kontrol med politiets magtanvendelse. Selv om situationen i England som beskrevet i Scratons bog er meget mere drastisk end den danske, og selv om Scratons tro på lokale politikeres kontrol med politiet strider mod danske lokalnævns erfaringer, er elementerne i hans analyse relevante også for et skandinavisk publikum. SSP-samarbejde og nærpoliti bør med udgangspunkt i de engelske erfaringer følges nøje i de kommende år, ligesom behandlingen af politivoldsproblemet kunne trække på engelske erfaringer med frivillige gruppers »monitoring« af politiadfærden.

Med al ønskelig tydelighed er Scratons bog en advarsel mod import af engelske mønstre til den skandinaviske scene, både i forhold til reaktionerne på den individuelle vold og i forhold til reaktionerne på kollektive protester.

Jørgen Jepsen, Aarhus Universitet

J. O. Sharpe: Crime and the Law in English Satirical Prints 1600-1832; Chadwyck – Healey Cambridge 1986. ISBN 0-85964-176-7. 318 s. £ 38.

På grundlag af British Museums enorme samling af ældre engelske karikaturer og satiriske tryk har dette forlag udgivet syv samlinger, deriblandt et bind om kriminalitet. Strafferetshistorikeren J. A. Sharpe har skrevet en kort introduktion på 30 sider; og han

har endvidere knyttet nogle få bemærkninger til de enkelte tryk. Kunstnerisk skiller Hogarths grafiske arbejder sig naturligvis markant ud fra de øvrige.

I denne forbindelse er det nærliggende at spørge, hvad trykkene kan sige os om kriminaliteten og retshåndhævelsen. Vi får en del illustrationer af fængselslivet og henrettelser og et klart indtryk af udbredte negative holdninger til advokaterne. Men sådanne publikationer har aldrig gengivet andet end et uddrag af forbrydelser og holdninger, og de formidler et lige så »sandfærdigt« billedt af datidens forhold, som man ville få af nutidens ved om 200 år at læse vore formiddagsblade. Sharpe påpeger, at alene prisen må have betydet, at køberne var at finde blandt de relativt velsituerede med retsunderstøttende og samfundsbevarende synspunkter. Det var derfor på ingen måde de sociale uretfærdigheder, som fulgte af blandt andet jagtlovgivningen, som blev skildret. En af de få undtagelser er en fremstilling af en retssag, som fulgte på en oprørsk protestbevægelse (jfr. s. 207). Et andet tryk bevarer erindringen om en dom fra 1782, hvor det blev fastslået, at en mand ikke må revse sin kone med en kæp, der er tykkere end hans tommelfinger (jfr. s. 192).

Vagn Greve, Københavns Universitet

Manuel Lopez-Rey: A guide to United Nations criminal policy. Cambridge Studies in Criminology LIV. Aldershot 1985.

Manuel Lopez-Rey, som på sin tid var professor i straffrätt vid universitetet i Madrid, varifrån han efter en tid i Bolivien flyttade till England, har samlat sina erfarenheter från en mångårig verksamhet i en bok om FN:s kriminalpolitik. Hans kvalifikationer är ypperliga, eftersom han, om någon, känner detta tema »inifrån«. Han var FN-tjänsteman från 1940-talets slut fram till början av 1960-talet och han är fortfarande aktiv, bl.a. i FN:s kriminalpolitiska kommitte.

Boken är i två delar. Den första delen är en beskrivning av FN:s organ och deras verksamhetsformer. Framställningen är knappast avsedd att läsas i ett streck, snarare är det frågan om ett slags uppslagsverk. Mellan raderna skönjes emellertid författarens egna bedömningar och kritiska iakttagelser. Ett av de intressantaste förslagen i boken går ut på att FN:s kriminalpolitiska institut i Rom, UNSDRI, skulle förvandlas till en utbildningsanstalt för kvalificerad skolning av tjänstemän. Förslaget motsvarar i mycket vad den i FN:s kriminalpolitik på sin tid aktive Thorsten Eriksson hade i tankarna när UNSDRI grundades.

De stora FN-kongressernas betydelse överskattas i boken. De kritiska iakttagelserna om kongressarbetet är dock välkomna och motsvarar vad många andra kunnat notera: förskjutningen från vetenskapliga kongresser till ett forum för uppläsning av nationella delegationers officiella ställningstaganden har kännbart sänkt kongressernas nivå.

Boken behandlar givetvis även FN:s regionella institut. Eftersom manuskriptet tydligen kom till för ett par tre år sedan, är det förståeligt att HEUNI:s roll som en förbindelseänk mellan länder med olikartade ekonomiska och sociala system inte klart medvetengjorts. Jag hoppas att HEUNI med tiden lyckas eliminera vanföreställningen att samarbetsorganet för länderna med marknadsekonomi, Europarådet, ensamt kan ta hand om kriminalpolitiken i Europa.

Bokens andra del behandlar innehållet i FN:s kriminalpolitiska verksamhet. Resolutionerna grupperas och varje ämneskategori analyseras separat, vilket gör det lätt för läsaren att söka sig fram till sina specialintressen. I detta avsnitt framträder författarens personliga värderingar mer tydligt än i den första delen. Några exempel: Att tvångsbehandlingsideologin – och därmed även kategorin »young adult offenders« – småningom har eliminerats från FN:s kriminalpolitiska dokument och ställningstaganden accepteras, tydligen eftersom författaren själv är beredd att godta denna utveckling. Däremot framför författaren sina egna, starkt fördömande kommentarer om »den sexuella friheten i Sverige« i anslutning till analysen av FN-resolutionerna om sexualbrott. Viktigare är väl de svenska delegaternas ihärdiga ansträngningar i syfte att få till stånd en front mot dödsstraffet, som inte alls omnämns.

Den omständigheten att Lopez-Rey själv kommer från ett utvecklingsland gör det förstäligt att hans kommentarer om bl.a. viktimologin ensidigt uppehåller sig vid maktmissbruk och därtill anknutna problem. Ur en europeisk läsares synpunkt ter det sig mindre naturligt att nonchalera offren för s.k. traditionella brott – deras situation förtjänar att beaktas även i FN-sammanhang. Den i förbigående framförda tesen att viktimologin skulle ha försummat att undersöka unga och ålderstigna eller kvinnor måste väcka förvåning bland de kriminologer som aktivt sysslar med viktimologi.

Kanske författarens egen FN-bakgrund ingett honom orealistiskt optimistiska föreställningar om möjligheterna att utföra meningsfulla internationella jämförelser av kriminalstatistik. Han hänvisar blott till vissa länders bristande samarbetsvilja men förbiser helt de allvarliga tekniska problemen.

Sammanfattningsvis: en nyttig bok som ger detaljerad kunskap om FN:s kriminalpolitiska verksamhet med källhänvisningar och som samtidigt belyser flera historiska utvecklingsförlopp och aktuella trender.

Inkeri Anttila, HEUNI

Helge Grabitz: NS-Prozesse – Psychogramme der Beteiligten. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1985.

Bag den lidt mærkelige titel gemmer sig en dybt engageret, personlig og kritisk skildring af det vesttyske retssystemets opgør med Det tredje Riges forbrydelser og forbrydere. Et opgør der stadig fortsætter, men med groteske indslag, fordi det på grund af forældelse ikke mere er muligt at dømme en krigsforbryder der »kun« har myrdet uskyldige i hobetal: det skal kunne bevises at mordene har været »grusomme« (dvs. påført ofrene særligt store psykiske eller fysiske lidelser) eller er udført under »misbrug af ofrenes godtroenhed«. Det kan være vanskeligt for vidnerne – som regel overlevende fra tilintetgørelseslejrene der beretter om nære slægtninges skæbne – at fatte det absurde juristeri der fx. umuliggør domfældelse af en læge der efter udførelse af grusomme medicinske eksperimenter på en fange har aflivet denne; for det var kun eksperimenterne der var »grusomme«, ikke drabet. Eller tilsvarende fastslår at drab på spædbørn aldrig kan kvalificere som »misbrug af godtroenhed«, for spædbørn kan ikke være mistroiske og derfor heller ikke godtroende.

Grabitz, der har oplevet disse processer på nærmeste hold som sagsforbereder siden 1966 og leder af en retsafdeling for naziforbrydelser siden 1982, skildrer med talrige konkrete eksempler de medvirkendes påstande og beretninger, holdninger og reaktioner: anklagede, vidner/ofre, sagkyndige, de professionelle jurister og tilhørerne – blandt de sidste mange skolebørn, men alt for få journalister, for naziprocesserne er ikke godt stof. Skildringen er saglig uden at være hverken fagjura eller -psykologi, men på grund af indholdet stærk og ofte medrivende.

Forfatteren lægger ikke skjul på sin indignation over de massive hindringer der fra forskelligt politisk hold og andre instansers side er lagt i vejen for gennemførelsen af disse processer, hindringer der har fået »ikke så få til at kaste håndklædet i ringen«. Alligevel mener hun, ikke mindst på baggrund af *vidnernes* stærkt engagerede og gennemgående meget positive reaktioner, at disse retlige opgør har gjort fyldest som et grundlæggende skridt på vejen, ikke mod forsoning med fortiden, men mod en nødvendig klarlæggelse og fastholdelse af nazitidens forbrydelser som en vigtig del af Tysklands nyere historie. »Den, der ikke lærer af fortiden, kommer til at genopleve den«.

Berl Kutchinsky, Københavns Universitet

George Rudé: Criminal and Victim. Crime and Society in Early Nineteenth-Century England. Clarendon Press, Oxford 1985. ISBN 0-19-822646-2. £ 17.50. 146 s.

Denne fremstilling er frugten af års grundige forskning i engelske retsarkiver. Godt 10.000 sager i 5- eller 10-årige samples fra *Assizes* og *Quarter Sessions* i de tre engelske grevskaber Sussex, Gloucestershire og Middlesex (= London) er udvalgt og EDB-analyseret med henblik på at give en bredt dækkende beskrivelse af forbrydelse og samfund i England ca. 1800-1850.

En af de mest centrale og velunderbyggende konklusioner er, at 75-80 % af samtlige behandlede sager – uden signifikante forskelle mellem de tre grevskaber (dvs. ml. »land« og »by«) – drejede sig om simple småtyverier, for langt størstedelens vedkommende begået af *labourers* – en uoversættelig social blandingsgruppe af, groft set, besiddelsesløse lønarbejdere. Ikke en marginalgruppe, vel at bemærke, men et bredt snit gennem det befolkningsflertal, som samtidens retsbetjente ikke kunne hæfte mere præcise og prestige-bærende etiketter på. Dét gik bedre for ofrenes vedkommende; men nogen større overraskelse kan der ikke ligge i, at disse mange småtyverier ramte over hele viften af besiddende englændere, fra dem der havde blot lidt mere end ingenting og til adelen i toppen, som havde meget. Og ser man så på, *hvad* der især blev stjålet (fødevarer, tøj, penge, husgeråd, byggematerialer, værktøj, dyr, foder), kan det ej heller undre voldsomt, at bønder og butiksindehavere var yndlingsofre frem for nogen.

Til spørgsmålene om, hvem der stjal hvad fra hvem, knytter sig naturligt et *hvorfor?*, og svaret herpå giver Rudé indirekte – men derfor ikke mindre klart – i sit kapitel om forbrydelsens typer. Forfatteren skaber nemlig med begrebet: *survival crime* en perfekt indgang til den overordnede forståelse af forbrydelse og samfund i det tidlige 1800-tals England. Forbrydelsen var hyppigst en simpel overlevelsesmekanisme i brede dele af et samfund, hvor eksistensvilkårene var barske og uberegnelige og grænsen mellem liv og død uendeligt mere snæver, end vi kan forestille os i dag. Dét er den egentlige forklaring på, at

truslen om galge eller årelang deportation ikke kunne hæmme op for tilsyneladende banale småtyverier.

Rudé har ikke mindst for at glæde læseren, valgt at garnere sin ellers statistiske præsentation af offer og gerningsmand med talrige, kortfattede »case-histories«, men metoden gør næsten lige så megen skade som gavn i en ellers forbilledligt disponeret – og disciplineret! – fremstilling. Historierne rejser et utal af spørgsmål, som ikke (kan) besvares; enten fordi materialet er for tyndt og kun lader sig afpresse slørede, usammenhængende vignetter (Sussex og Gloucestershire); eller fordi der må skæres brutalt igennem indbydende stof. Dét gælder Middlesex (London), hvis voluminøse Old Bailey *Proceedings* og farverige Newgate Calendars ikke undgår at friste forfatteren over evne. Og vist skulle læseren være et skarn, hvis ikke han måtte ønske sig den fulde og sandfærdige historie om John Nash, notorisk ligrøver, politistikker og *agent provocateur*, som sammen med John Hurley dømtes til døden for tyveri af £ 22.4 s. fra fattiggæssens på St. Bartholomew's Hospital – hvorefter jury og anklager indstillede parret til benådning, som tak for deres indsats som ligleverandører til hospitalets medicinske fakultet. Men se om han får den! Det bliver ikke til mere – og *kan* ikke blive til mere – end disse hurtige strøg af storbykriminalitetens overfladekulør. Dét gør bestemt ikke bogen til kedeligere læsning; men sine steder nok læseren overflødig frustreret.

John Christensen, ØSU, Bruxelles

Hans Göppinger (med medarbejtere Werner Maschke): Angewandte Kriminologie. Ein Leitfaden für die Praxis. Springer Verlag, Berlin-Heidelberg-New York-Tokyo 1985, 228 sider.

Det arbejde, som här skall recenseras, bygger på resultaten av ett annat av samme författare, vilket jag tidigare anmält i NTfK (1984, s 350-352): »Der Täter in seinen sozialen Bezügen«. Syftet är att ge handledning i bedömning och kriminologisk diagnostik i enskilda fall. Arbetet är i första hand tänkt för personer i ungdoms- och rättsvård.

Författaren presenterar sitt arbets användningsområde i det första kapitlet; i det andra summeras resultaten av den tidigare undersökningen (del I). I det tredje kapitlet presenteras den »idealtypiskt jämförande« analysen av enskilda fall, i det fjärde tas upp metodiken för insamlande av den för analysen nödvändiga systematiska informationen. Därefter skildras tillvägagångssättet vid analysen, så kommer ett kapitel om kriminologisk diagnos och ett om slutsatser vad avser prognos och behandling (del II). Sedan följer som illustration två utförliga fallbeskrivningar och slutligen kommer en del synpunkter på avfattandet av ett kriminologiskt utlåtande (del III). Som bihang har fogats ett kort avsnitt om möjligheter att tidigt identifiera risk för kriminalisering.

Kriminologisk diagnos tar enligt författaren inte ställning till utvecklingens och tillståndets orsaker. Hans diagnosmetod, den »idealtypiskt jämförande« tar sikte på bedömning av »normala« gärningsmän. I stället för statistiska prognostabeller, som kritiserats, har författaren på bas av resultaten i det tidigare nämnda arbetet utvecklat ett instrumentarium, där man jämför vad man får fram – i aktmaterial och genom samtal – om en gärningsman med motsvarande information rörande en »idealtyp«, som kan vara

en som tidigt eller något senare påbörjat en kriminell karriär, en, vars kriminella handlingar kan hänföras till en mognadsfas, en, som begår brott trots tillsynes god social anpassning, eller en, vars brott helt faller vid sidan om hans normala livslinje. Resultatet av jämförelsen ger diagnosen, som också ger upplysning om vederbörandes styrka och svaghet och därigenom om vad som, under förutsättning av oförändrade förhållanden, kan vara att vänta i framtiden, respektive, utifrån socialarbetarens-domarens synpunkt, att göra för att påverka vederbörande till ett socialt anpassat leverne.

Grund för diagnos och bedömning utgör (a) en historia, ett längssnitt beaktande uppfostran, hemvist(er), fritidsaktiviteter, relation till den egna familjen, alkohol- och drogkonsumtion, i någon mån tidigare sjukhistoria och, givetvis, tidigare antisociala och kriminella handlingar, (b) ett tvärsnitt, en intensiv detaljstudie beträffande tiden närmast före den gärning som föranlett undersökningen, samt slutligen (c) noggranna uppgifter om vederbörandes sociala och mänskliga värderingar.

Om den knappa summeringen ovan gett intrycket av ett konventionellt bedömningsarbete, där individer stoppas i fack, är intrycket orättvist. Här finns mycket mer nyanser än så. Tyvärr riskerar aldrig så nyanserade typologier att urarta, om de tillämpas slarvigt; jag kan bara hoppas att den här »idealtypiska jämförelsemetoden« inte möter det ödet. Beskrivningen av hur uppgifter bör införskaffas är en lisa för en kliniker: aktmaterialet som skelett, sedan omsorgsfullt, ytterligt systematiskt uppgiftsinhämtande, inte genom formulär utan genom samtal som bör fortsättas, tills man blivit övertygad om att man vet, att uppgiften är riktig och vad den står för. Det blir fråga om en individcenterad information, så konsekvent, att den – om man har att göra med en grupp individer valda på lämpligt sätt – utan svårighet kan struktureras också för statistisk bearbetning. Nöjer man sig med bedömning av enskilda fall måste den solida kunskap, som här förutsätts, ändå ge ett gott grepp om den enskildes situation, dess risker och möjligheter.

Författarens utgångsmaterial bestod av unga, (recidiverande), traditionella, huvudsakligen egendomskriminella. Han anser det osäkert om metoden är applicerbar på våldskriminella (fast varken han eller jag kan se, varför man inte också där skulle ha nytta av samma slags systematiskt insamlad information). Han återkommer till att han inte avser bedöma psykiskt sjuka och svårt störda gärningsmän (som rättspsykiater menar jag bestämt, att man också i de fallen behöver sådan kunskap om vederbörandes sociala situation, som här anbefalls). Författaren har personligen meddelat mig, att tiden för uppgiftsinhämtandet kan nedbringas till runt en timme. Även om det skulle ta två, tror jag det är väl använd tid.

Liksom vid läsningen av det förra arbetet märkte jag nu, att jag först fick anstränga mig men att intresset successivt ökade. När jag kommit fram till fallbeskrivningarna hade jag svårt att lägga ifrån mig boken. En del av trögheten i början kan kanske förklaras av, att man där möts av diverse hänvisningar till tyska bestämmelser och tysk lagtext, som inte är relevanta för nordiska läsare och, hur exakta de än är, tar tid om man ska spåra upp. Också i övrigt tyckte jag det dröjde innan jag kom fram till det spännande, innan jag kände mig börja komma de människor inpå livet, som det här gäller. Det är utan tvekan ett problem, vars pedagogiska lösning jag inte omedelbart ser. En ung jurist, som jag bad försöka bli »medläsare« och »medbedömare«, och som torde läsa tyska bättre än flertalet yngre akademiker i Sverige idag, gav upp, därför att han fann arbetet tungläst och inte

tyckte sig orka med läsningen tillsammans med sitt ordinarie arbete. Inte heller jag finner boken lättläst, ens där den är som mest spännande, väl därför att informationen är så komprimerad. Att den genom att koncentrera sig på individer är otidsenlig stör inte mig som kliniker. Av en sociologisk teoretiker krävs kanske en del omställning.

Eva Johanson, Rättspsykiatriska kliniken i Umeå.

Jacques Boré: La cassation en matière pénale. Librairie générale de droit et de jurisprudence; R. Pichon et R. Durand-Auzias. ISBN 2-275-00947-7. 1232 sider.

Denne omfattende håndbog beskæftiger sig med den revisionsankebehandling, der i Frankrig finder sted ved Cour de Cassation's afdeling for straffesager.

I bogens første del gennemgås grundbetingelserne for anke samt fremgangsmåden og selve ankeprocessen. Fremstillingen er systematisk opdelt efter, hvorvidt anken sker på foranledning af sagens civile parter eller af anklagemyndigheden m.fl. »dans l'intérêt de la loi«.

Anden del, der er bogens mest omfattende, omhandler de forskellige ankegrunde og den praksis, der har dannet sig vedrørende deres behandling; det drejer sig bl.a. om manglende stedlig eller saglig kompetence, tilsidesættelse af rettergangsregler samt ufyldstgørende domsbegrundelser. Af særlig interesse er en gennemgang i seks kapitler af revisionsankens udformning og betydning inden for de enkelte forbrydelsesarter; dette afsnit indeholder bl.a. kapitler om erhvervslivets kriminalitet og om pressedelikter.

Hans Gammeltoft-Hansen, Københavns Universitet.

NY LITTERATUR

John Peter Andersen: Agent provocateur. Et etisk og juridisk problem. Aarhus Universitetsforlag 1986. ISBN 87-7288-007-4. 153 s. 170 d.kr.

Oddvar Arner, Ragnar Hauge & Ole-Jørgen Skog (red.): Alkohol i Norge. Universitetsforlaget Oslo 1985. ISBN 82-00-07588-5. 261 s. (Indeholder tre hovedafsnit: Alkoholbruk, Konsekvenser av alkoholbruk og Samfunnets virkemidler.)

Explanatory report on the European Convention on Offences relating to Cultural Property. Strasbourg 1985. ISBN 92-871-0795-5. 35 s. (Europarådet. Findes også på fransk.)

Nanette J. Davis & Jone M. Keith: Women and Deviance: Issues in Social Conflict and Change. An Annotated Bibliography. Garland 1984. ISBN 0-8240-9165-5. xix + 236 s. \$ 35.00. (Indeholder en kort introduktion, samt de systematiserede bibliografier, herunder 19 om Corrections and Punishment, 98 om Crimes against Women, og 52 om Crimes of Women.)

Iben Melbye: Fange nr. 198. En rapportbog om fængselsliv. Høst Kbh. 1985. ISBN 87-14-18533-4. 103 s. 98 d.kr. (Skrevet med henblik på unge. Fotografier af Søren Rud/Alfa foto.)

Leon Radzinowicz & Roger Hood: A History of English Criminal Law and its Administration from 1750. Volume 5. The Emergence of Penal Policy. Stevens & Sons London 1986. xv + 1101 s. ISBN 0-420-46280-5. £ 75.00.

Bestemmelser om fængselsvesenet 1984. Utgitt av Fængselsstyret Oslo 1985. 68 s.

Monique Seyler: La consommation dans les établissements pénitentiaires. CESDIP 1985 - n° 41.